

ДРАГА РЕДАКЦИЯ,

Материалът, който ви изпращам е свързан с една добре организирана, но скрита “рекламна” кампания, провеждана под маската на съвсем “легална” здравна просвета.

За съжаление, критични материали в българския печат по отношение сексуалното образование досега не съм чела. Дори не мога да си представя, че във в-к “Аз Буки” или сп. “Обществено възпитание” може да излезе нещо подобно.

Статията, която ви предлагам, е опит за общ поглед върху начина на осъществяване и резултатите от тази добре планирана дейност.

С уважение: Маргарита Христова

КАКВО СЕ КРИЕ ЗАД УЧИЛИЩНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА ПОЛОВО ВЪЗПИТАНИЕ

През последните няколко години в българските училища значително се умножиха мероприятията, програмите и проектите, които под различна форма и наименования дават знания на нашите ученици в областта на т.н. репродуктивно здраве - част от глобалната стратегия на здравното образование.

Какви са методите и средствата, прилагани в хода на това обучение? Кой стои зад тези програми? Каква е историята на “семеиното планиране”? Какви са целите – тези, които се изтъкват и тези, които се реализират? Какви са действителните последиствия за младите хора от това образование? И накрая – какви са духовните измерения на тази добре обмислена кампания? Това са само част от въпросите, които може да си зададе всеки здравомислещ човек, запознат дори отчасти със стратегията на половото възпитание. Странно е обаче, че всичко – от най-обикновените брошури до програмите за обучение, се одобрява за разпространение и реализация в училищата и никой – нито лекари, нито педагози, открито не изказва съмнения, относно уместността на цялостната концепция за сексуалното образование на учениците.

Най-напред, нека видим по какви начини се реализира тази здравна политика. Ежегодно, по повод на 1 декември – ден на борбата против СПИН, 14 февруари – т.н. “ден на влюбените” и 17 май – ден за възпоменание на жертвите на СПИН, се организират масови мероприятия във всички големи български градове – концерти, хепанинги, викторини, дискотеки под егидата на Българската асоциация по семеино планиране /БАСП/ и ХЕИ. Издигат се лозунги като: “Важно е какво правиш, а не кой си”, “Прави го безопасно”, “Всичко, от което се нуждаеш, е любов” /по едноименната песен на Джон Ленън/. Принцип на организация на тези прояви е младежкото “да става шоу, да тече купонът”, т.е. голяма вискателност относно сценария и провеждането им всъщност няма.

Обикновено се завършва с раздаване на брошури, реклами на контрацептиви и ... презервативи. Това са епизодичните, развлекателни, доста масови, но и по-стихийни прояви.

Междувременно, в и извън училище, се финансира провеждането на образователни програми с различна продължителност, които обхващат предимно учениците от горен курс, т.е. между 14 и 19 години. Тези програми обикновено са изградени по метода “Връстници обучават връстници”. Основната група, “ядрото” на проекта, се състои от 10-15 момичета и момчета и преподавател, които се обучават при специални условия. Най-често това става на тренинги и семинари извън училище, под ръководството на психолози и лекари. Първоначално с помощта на специални техники се постига единодействие на групата, осигурява се доброволното сътрудничество на всички участници, отстраняват се психичните бариери и защити. Така съзнанието се отваря за безкритично възприемане на информацията. Едва тогава се преминава към усвояването на специфичните знания. След като по този начин програмата вече е стартирала, се пристъпва към прилагането на наученото, т.е. към същинската ѝ част – разпространение на знанията.

Работата с нетрадиционни методи и форми на преподаване събужда у децата посилен интерес и ангажира по-цялостно вниманието им. Използването на нагледни средства при изложението на материала – плакати, макети и филми - е голямо преимущество на тези програми. Тъй като образната памет при децата и юношите е по-силна, отколкото при възрастните хора, онагледяването допълва чутото с по-ярки зрителни впечатления. Разбира се, колкото повече сетива се активират, толкова паметовите следи и асоциативните връзки са по-многобройни и по-трайни. Въвеждането на определени дейности – ролеви игри, правене на табла, демонстрации чрез макети - включва наученото в практически занимания. А знанията, прилагани и използвани по този начин, трудно се забравят. Като прибавим и естественото любопитство на някои деца на тази възраст към такъв род теми, породено от промените в собственото им тяло, ще се убедим, че резултатите от обучението никак не са за подценяване, защото интересът е свързан с непроизволното запомняне, което е по-продуктивно и не изисква съзнателни усилия.

Идеята учениците сами да преподават на връстниците си е доста сполучлива. Тя има няколко основни предимства.

Първо: по този начин задръжките и съпротивите, които се задействат при класическия тип урок в ситуацията учител – ученик, отпадат.

Второ: когато деца говорят пред съучениците си, това се възприема по-скоро като споделяне, а не като преподаване. При формирането на мнения, нагласи и поведение, колкото повече харесваме даден човек и можем да се идентифицираме с него, толкова по-голямо влияние има той върху нас. Едно съобщение става по-убедително тогава, когато е представено от експерт в дадената област, когато той е симпатичен и когато няма видими облаги за него като носител на информацията. В случая всичко това е налице: учениците са експерти /обучени са специално/, връстниците им се отъждествяват с тях и се предполага, че са безкористни. И макар изложението на знанията да страда от недостатъчната компетентност или от липсата на педагогически умения, това се компенсира от тинейджърския език и от по-голямото доверие, което събуждат.

Трето: обучението на връстници има и още едно предимство – чрез него става възможно обхващането на максимален брой ученици, без да се ангажират допълнително специалисти.

Всъщност, тези програми съвсем не се отказват и от помощта на лекари, тогава, когато това е необходимо. Във всеки регионален клон на Българската асоциация по семейно планиране и сексуално здраве и отдел “Профилактика и промоция на здраве” при ХЕИ има определен контингент от специалисти акушер-гинеколози, които изнасят безплатни лекции и беседи и консултират класните ръководители. Те могат подробно и компетентно да обяснят на децата всичко: от анатомичните особености и болестите, предавани по полов път, до най-съвременните средства за предпазване от нежелана бременност, включително и видовете аборти. И там някъде, в подробностите на тази компетентна информация, се губи мярката. Дали наистина на учениците са необходими всички тези сведения и доколко е уместен маханицизмът и физиологизмът при разглеждането на тези проблеми? Все пак съществува известна разлика между изчерпателната лекция пред студенти по медицина и беседата пред ученици на 14-15 години. Езикът понякога е наситен с непознати за децата термини, а изброяването на видовете контрацептиви - твърде досадно. Но когато именно от позицията си на експерт, лекарят намеква за връзката на усещането за пълноценност с воденето на сексуален живот; когато твърди, че не е важно кога ще започнеш /което, разбира се, е въпрос на избор/, а дали си добре подготвен, за да се предпазиш от нежелана бременност и болести; когато “сигурността” се изтъква като едва ли не единственото условие, за да се изпита “пълно удоволствие” - посланията вече са съвсем ясни и прекалено директни.

Подобни недвусмислени послания се съдържат и в листовките и брошурите, посветени на проблемите на сексуалното възпитание. Ето няколко цитата:

“Сексът всъщност е част от нашата личностна реализация, той съпътства онова ненадминато и с нищо несравнимо чувство, което наричаме с различни имена: обич, любов, привличане. Искаме да ви помогнем да **съчетае**те **удоволствието** от сексуалното общуване **със сигурността**... Приятно четене, успешен избор и не забравяйте: удоволствието е истинско, само когато после няма да съжелявате за случилото се.” /Брошура, озаглавена “Питанки за двама”/

или “Можеш да правиш секс **толкова пъти, колкото искаш и с толкова хора, с колкото пожелаеш**, но никога не забравяй да го правиш **безопасно**.” /Брошура “HIV - СПИН”/

или “**Изборът е ваш**. Вземането на решение за безопасен секс дава възможност да:
- избегнем аборта след **нежелана бременност**
- да се **наслаждаваме спокойни** на любовта и общуването с мъжа, когото сме избрали
- да **преценим** и се подготвим за това кога и колко деца да имаме.” /Издание по програма ФАР ЛИЕН “Всичко, от което се нуждаеш, е любов”/

Интересно, нали? Тези послания дори не се нуждаят от коментар.

Но интересно е и друго – кой стои зад тях и кой ги разпространява. Те се издават от БАСП, ХЕИ, БЧК, Корпус на мира, Лекарите без граници, БГО “Джемини”, фондации “21 век”, “Векът на любовта”, “Инициатива за здраве”, Фондация за развитие на ромската младеж и др., с подкрепата на Министерството на здравеопазването, УНИЦЕФ и Фонд за народонаселение на ООН /ФНООН/.

Нека се върнем за малко към историята. Семейното планиране води началото си от 20-те години на миналия век, когато Маргарет Зангер, активистка на феминисткото движение, създава през 1921 г. в САЩ “Лига за контрол над раждаемостта”. Тя подема кампания за приемане на закон, чрез който да се спре “**свърхпроизводството на деца**” чрез легализиране на абортите, издаване на разрешения за родителство и насилствена

стерилизация на лица, признати за **непълноценни**. През следващите години дейността на Зангер се разраства. През 1939 г. тя представя т.н. “Негърски проект” за намаляване на черното население в американския юг. Издава списание “Контрол над раждаемостта”, което пропагандира свободната любов и отхвърлянето /вкл. и от малолетните/ на сексуалните предразсъдъци и табута. През 1942 г. тя преименува Лигата си в по-неутралното Асоциация за семейно планиране. Чрез своите организации и проекти Зангер открито и легално популяризира геноцида и разврата. Постепенно дейността ѝ се “изнася” и в други страни, предимно в държавите от Третия свят. Идеите ѝ се включват във вътрешната и външната политика на САЩ и в работата на такива световни организации като УНИЦЕФ, СЗО и ФНООН. През 1974 г. Съветът за национална безопасност на САЩ приема секретен Меморандум за национална безопасност, т.н. План NSSM-200, който предвижда различни мерки за снижаване на раждаемостта в бедните страни, поради изчерпване на природните ресурси в световен мащаб. През 1994 г. в Кайро се провежда международна конференция по проблемите на народонаселението, където се приема т.н. програма за устойчиво развитие /т.е. за спиране на прираста на населението/. Факт е, че проследявайки източниците на проектите за сексуално обучение, стигаме до същите организации, които работят за снижаване на раждаемостта. Както е факт, че на фона на финансовите проблеми в българското образование, пари за провеждането на такива програми винаги се намират. Вероятно това е едно от условията при отпускането на заеми от МВФ и СБ.

Какви са целите? Тези, които се афишират, са привидно благородни:

1. повишаване на здравната /вкл. и сексуалната/ култура на учениците
2. съхраняване на репродуктивното здраве на момичетата и жените
3. намаляване на броя на абортите и на злополучните последици от тях
4. ограничаване на разпространението на полово-преносимите заболявания и преди всичко на СПИН...

До тук всичко звучи добре, ако не се вземат предвид някои факти. Навсякъде, където действат такива програми, в т.н. страни в преход, включително и в Русия, данните сочат увеличаване на броя на заразените със СПИН, нарастване на процента на престъпленията на сексуална основа, извършени от непълнолетни, намаляване на раждаемостта, поради нежеланието на младите хора да сключват брак и да отглеждат деца. В България прирастът на населението от 1990 г. насам е отрицателен. За 2000 г. той е –5,1 на хиляда, а за 2002 г.: –5,6 на хиляда /данни на НСИ/. И в същото това време ФНООН “допринася за националното развитие” като “оказва съдействие за създаване на **функционираща система** за снабдяване на населението с контрацептиви”. И другите фактори за демографския срив - емиграцията и застаряването на населението, разбира се, също имат значение, но основният в действителност е ниската раждаемост.

Една от най-важните последици на семейното планиране и сексуалното образование е постепенното развърщане на децата и младежите чрез прилагането на принципите “Правете, каквото искате, само се пазете” и “Всеки има право на избор”. Предоставянето на правото на избор на младите хора е съвсем в духа на новото време, но ако вземем под внимание особеностите на тази възраст, би трябвало сериозно да се замислим, дали това е редно. Банално е да се повтаря, че това е кризисен период, но той наистина е такъв. За няколко години детето се превръща в младеж и измененията, които настъпват, са действително драстични, невидими и най-важното – неконтролируеми. Детето не само израства и се променя физически. Едновременно с това се извършват и изключително важни психически преобразувания. Когнитивните процеси /най-вече паметта и понятието

мислене/ се доразвиват. Изграждат се характерът и личността. Самосъзнанието и рефлексията насочват порасналото дете към вътрешния му свят, към собствените му преживявания, емоционални състояния, чувства. Младите хора все още не са си изяснили пред самите себе си кои са, какво е мястото им в света, какво искат и какво могат да направят в живота си. За всички е ясно, че младежите на 14-16 години все още са в периода на интелектуално, емоционално и социално съзряване. Но това е процес, развитие, ставане... Кой би могъл да твърди, че решенията, взети в състояние на преход или на криза, са достатъчно зрели и отговорни, че за тях после младежите няма да съжаляват. Не е ли по-добре изборите да се отложат за времето, когато преходът е завършил, вместо да се допуснат непоправими грешки в резултат на подражание или емоционална лабилност. Но за съжаление, препоръчва се обратното на логиката на растежа: изборът да се прави точно тогава, когато не може да бъде направен зрял и пълноценен избор.

Често като оправдание на тази пропаганда се изтъква основанието, че щом всичко е разрешено и достъпно, то става безинтересно и по-малко примамливо. Но това е спекулация, блъф. Така само се отгласква границата на любопитството към отклонения като хомосексуализма и сексуалните перверзии. Всеки, който се е опитвал да се бори с някое изкушение или страст, може да потвърди, че приемането им постепенно подчинява и отслабва волята на човека, а не ги унищожават или отблъсква. Подчинението на властта на изкушението в случая съвсем не носи победа, а поражение и поробване на човешката свобода.

Постепенното отпадане на задръжките се поощрява и от средствата за масова информация /преди всичко от телевизията/, от младежката мода и попкултура. /Достатъчно е да си припомним рекламните и клиповете на скандалния руски дует “Тату”./ Изчезването на “лъжливи” срам е всъщност изгубване на естествения младежки свян и сваляне на естествените морални бариери. Но бариера означава не само препятствие, а и защита! Впрочем, за морал никъде нищо не се споменава. В случая това би било излишно, дори вредно за успеха на здравните програми. Абортите са нежелани, само защото могат да доведат до фатални последици за здравето, но никой никъде дори не загатва, че те са убийство, т.е. изключително тежък грях, за който се носи отговорност пред Господа. Сексуалното общуване при взети предпазни мерки се рекламира като част от пълноценния живот на човека, но никой не говори за него като за блуден грях. Дори хомосексуализмът - един от содомските грехове, според новите тълкувания на проблема е само алтернативно общуване и резултат на избор, който сме длъжни да приемем с разбиране. Учениците открито се поощряват към преждевременни контакти като се разпалва любопитството им чрез брошури, плакати и филми, повечето от които прекалено откровени, като им се обещава да изпитат едно ново удоволствие и като открито се омаловажават въздържанието и девствеността.

Странно, меко казано, е това твърде леко и спокойно разрушаване на чистата и невинна представа за любовта в съзнанието на младежите и подменянето ѝ с механицистични образи. Твърде груба е тази намеса в неукрепналата още душа. Твърде, твърде цинично е това “благородно” просвещение...

В официално проучване, финансирано от ФНООН и МЗ “Сексуалното и репродуктивно здраве – ролята на медиите за утвърждаване на здравословен начин на живот” (BUL/00/P01), се излага един доста по-изчистен, “холистичен” /според авторите това е “с внимание към душевния аспект на проблемите”/ подход към проблема. Препоръчва се по-фин подбор на методите и участие на повече специалисти като гаранция

за споделяне на **повече и по-разнообразен личен опит**. В бъдеще да се взема под внимание спецификата на възрастта и да се отчитат нейните особености, да не се натрапва информация... Следователно в този доклад вече се отчитат някои грешки от работата и авторите му се отграничават от слабите или критикуемите места в предишните проекти. Но като цяло това се оказват само препоръки за козметични реформи, касаещи по-доброто усвояване на материята или са отговор на евентуалните забележки към поднасянето на информацията. Стремешът е тези програми да станат максимално ефективни. Спор за необходимостта от тях няма. Дискусия за вредата от тях няма. Всъщност промяна няма.

Това става най-ясно в главата Изводи и препоръки /стр.49-51/ на доклада от проучването. Там в прав текст се казва следното:

“Необходима е **цялостна** програма за полово възпитание като съвместните мероприятия на училището с ХЕИ би трябвало да започнат **поне още към 5 клас**.”

Препоръчва се следното:

“Да се издадат повече и разнообразни кратки брошури и списания на различни теми.

Тъй като визуалната информация се предпочита пред книгите, да се правят повече филми /включително и компютърни версии/ тип електронни игри и анимации. /стр.49/

По отношение на снабдяването с презервативи, бихме препоръчали поставянето на **автомати** на места, където няма да бъдат счупени и ще има конфиденциалност.”/стр.50/

Нататък следват съвети към електронните медии за “разпространение на **повече и полезна** информация, касаеща сексуалното и репродуктивно здраве...”

Действително няма никаква промяна в разглеждането на този проблем – пътят е набелязан и връщане назад не е възможно. Получава се омагьосан кръг – предизвиква се интерес, а след това, според апологетите на сексуалното образование, се налага да се отговори на този интерес. Но в случая, те допускат една основна грешка /дали е съвсем невинна?/: смесват провокираната потребност от информация и необходимостта от нейното директно задоволяване. Всеки здравомислещ човек /не е необходимо да е специалист психолог или педагог/ знае, че не всичко, което буди интерес и любопитство, е полезно за усвояване или познаване. На децата много неща не се разрешават, за да бъде съхранено тяхното физическо здраве, от други се предпазват, за да не се наруши емоционалното им равновесие, трети им се спестяват, защото още не могат да ги разберат... Нима е оправдано да им се разрешава за ядене всичко, което те пожелаят или да им се дава за игра всичко, което си харесат. Но това се отнася не само за децата в по-ранна възраст, а и за човека изобщо, защото не всичко, което е желано и дори възможно, е полезно. Свободата да избираш предполага и възможност да преценяваш резултатите от избора си.

Работейки в училище, виждам реалните последствия на тази привидно благородна дейност – да се обучат децата в областта на сексуалните знания. Както, когато им се говори за наркотиците – видове, начин на приемане и ефект върху психиката и организма, само се предизвиква нездраво любопитство, така и при преподаването на тези знания, вредата е по-голяма от предполагаемите ползи. Мисля, че дори някои ученици да имат определен интерес към такива знания, на други дори не би им хрумвало да се задълбочават до подробностите в лекциите и учебните помагала. Как бихме могли да отделим едните от другите, когато се препоръчва това обучение да започне още в 5 клас, когато децата са едва на 10 – 11 години?

Ние, възрастните, трябва да се запознаем с фактите, свързани със семейното планиране, за да видим на какви “атаки” са подложени нашите деца, за да бъдем по-

търпеливи и по-разбиращи към техните лутания и грешки и в крайна сметка, за да им помогнем.

Какви са алтернативите? Явно без такъв вид образование на сегашния етап не може да се мине, но поне да бъдат извадени от него всички сугестиращи и развъртаващи елементи. Да се постави акцентът върху отговорността и последиците от изборите, върху моралната и духовна преценка най-вече на собственото поведение и върху готовността за бъдещата роля на съпрузи и родители.

И все пак какви са целите на сексуалното образование? Ако тръгнем от неговите резултати, става до болка ясно, че истинският “план” е свързан главно с две неща: снижаване на раждаемостта и развъртаване на младежите. И е трудно да се каже кое е по-страшно: духовното или физическото унищожаване на една нация.

Маргарита Бонева-завършила психология и богословие